

4. Клецина И.С. Изучение гендерных характеристик личности методом психологической самодиагностики / И.С. Клецина // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 259-297.
5. Мешко Г.М. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування / Г.М. Мешко // Наукові записки ТДПУ. — Серія: Педагогіка. — №6. — 2000. — С. 103-108.
6. Юркова Е.В. Социально-психологический анализ гендерных ролей. Вводные замечания / Е.В. Юркова, И.С. Клецина // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 207-228.

Мурій Х.

Науковий керівник – доц. Шпак М.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Вплив релігії на моральний і духовний розвиток особистості проявляється не лише через суспільну діяльність релігійних інституцій, але й через значущість власне релігійних вірувань для життя окремого віруючого. Про це свідчить той факт, що протягом останніх двадцять років після руйнації системи державного атеїзму, зняття обмежень на релігійне життя і забезпечення свободи совісті кількість релігійних організацій в Україні зросла на 70% [2, с.62-64].

Релігійність – категорія, яка окреслює усю палітру характеристик засвоєння індивідом чи групою релігійних ідей, цінностей та норм, що в свою чергу детермінують поведінку віруючих. Саме поняття «релігійність» є багатограним і включає цілу низку складових, визначаючи ставлення віруючого до навколишнього світу, окреслюючи характер та ступінь засвоєння релігійних ідей та норм, а також їхній вплив на поведінку індивіда і спільноти.

Значний вплив на розвиток психології релігії здійснили погляди як зарубіжних психологів (В.Вундта, У.Джеймса, Е.Еріксона, Е.Канта, А.Маслоу, В. Франкла, Е. Фрома, К. Юнга та ін.), так і вітчизняних дослідників (М.Боришевського, М.Савчина, Г.Сковороди, Й.Сліпого та ін.).

Глибинна сутність релігійності українського народу зумовлена його національним характером, ментальністю. Релігія традиційно відігравала вагомий роль у житті українського народу. Про високий рівень релігійності українців і її зв'язок із національними особливостями, а також вияв цього феномена в побуті, суспільному житті, культурі, в історичному контексті написано вже чимало. Так, зокрема, в соціологічному дослідженні ISSP (Internazional Sozial Survey Programme), проведеному Київським міжнародним інститутом соціології, Центром «Соціальні індикатори» та Національним університетом «Києво-Могилянська академія» в рамках міжнародного проекту зазначається, що український народ належить до числа релігійних націй: майже 90 відсотків населення ототожнюють себе з певними релігійними конфесіями або течіями і лише близько 10 відсотків називають себе атеїстами чи агностиками.

Як відомо, релігія – ровесниця людства. Історія релігії в Україні – це невеличкий фрагмент глобального світового релігійного процесу в історії людства. Через певну низку обставин свого національного буття український народ був одним із найбільш релігійних народів світу. Релігійність українців є наслідком впливу на свідомість людей різних чинників: історичних, географічних, психологічних. Вона існує на буденному та на богословському рівнях.

Коротко охарактеризуємо **основні риси релігійності українців:**

- основою життя українців є християнська віра, згідно з якою змістом життя стає не турбота про нього, а ідеал, що перевищує земні межі;
- відчуття наявності певного абсолюту, тобто своєрідний християнський пантеїзм, одухотворення всього оточуючого;
- пошуки заступництва у вищих позаземних силах, що створювало сприятливий ґрунт для християнського вчення про Спасителя, страждання на землі і рай у потойбічному;

- трактування церкви як інституції, що виражає релігійні і національні інтереси;
- трактування релігії як системи невід'ємної частини життя, відведення їй домінуючого становища у суспільстві;
- релігійність українців завжди зорієнтована на утвердження соціальної рівності й справедливості;
 - Бог – це внутрішній закон, відповідно до якого треба жити. Українець довіряє себе і свою волю Богові, а тому з покорою приймає всі страждання;
 - глибоке вкорінення релігійності в українські традиції, її колоритна обрядовість;
 - культ подружнього життя, ідеалізація сім'ї, звеличування Богородиці та жінки-матері – це ключові риси української релігійної обрядовості;
 - основа релігійної свідомості українців лежить у серці людини, тому українська релігійність не є щось стороннє для людської природи і не потребує створення богословських систем;
 - активна позиція у сповідунні релігійно–духовних ідеалів належить жіночій статі;
 - високий рівень релігійності людей старшого віку порівняно із молодим поколінням;
 - категорія віруючих домінує серед сільського населення.

Найбільше релігійних організацій зафіксовано в Західному регіоні країни й помітно менше у східних та південних областях. Переважна більшість релігійних організацій належать до чотирьох церков – Української православної Московського патріархату (УПЦ МП), Української православної Київського патріархату (УПЦ КП), Української автокефальної православної церкви (УАПЦ), Української греко - католицької церкви (УГКЦ). Статистичні дані свідчать про те, що релігійні організації цих чотирьох церков складають 61% від їх загальної кількості [1].

Релігійність українців не обмежується церковною обрядовістю, лише відвідинами храмових споруд, а сповнена прагнення прилучитися до певних релігійних обрядових дійств на природі чи в колі сім'ї. Саме цим пояснюється те, що в багатьох обрядах і піснеспівах, пов'язаних з деякими християнськими святами, немає будь-яких слідів власне християнства. У них народ виражає й висловлює свої самостійні помисли й особистісні потреби.

Релігійність українського народу можна охарактеризувати як кордоцентричну. Саме так її визначив відомий український філософ П.Юркевич. Це означає, що в житті людини, в її світогляді головну роль – мотиваційну й рушійну – відіграють не розумово-раціональні сили, а скоріше сили її емоцій, почуттів, образно кажучи, сила людського серця. «Основа релігійної свідомості людського роду лежить у серці людини, – писав П.Юркевич. – Релігія не є щось стороннє для його духовної природи, вона утворена на природному ґрунті» [2, с. 128].

Кордоцентрична релігійність є простою і не потребує створення якихось затеоретизованих богословських систем. Вона виявляється передусім у чуттєво-релігійному ставленні до життя, в релігійному забарвленні пошуків життєвої Правди. Українців відзначає насамперед те, що до життя, до його складних перипетій, вони ставляться із здоровим глуздом, як філософи, їхню духовність характеризують також почуття власної гідності, свободолюбство, лицарський дух і войовничість, сміливість і витривалість, привітність і поетичність. У цьому – відгомін впливів на духовний світ українського народу його козацької вдачі.

Релігійність українців також має свої християнські особливості. Вони, зокрема, відображаються наявністю в їхньому віруванні своєї трійці — Ісуса Христа, матері Божої і святого Миколая, з наданням переваг Марії-Богородиці як цариці України. Таке сприйняття християнського догмату зумовлено певним утилітарно-вибірковим підходом до нього. Це надія на заступництво й компенсацію за земні негаразди (в цьому — місія Ісуса Христа), освячення сімейного вогнища й місця жінки в ньому (в цьому — покровительство Марії-Богоматері), пошук сили, яка сприяла б життєвій, зокрема, господарській діяльності (в цьому — приклад життя святого Миколая).

Українцям властиве прагнення до духовно-морального самовдосконалення відповідно до ідеалів Ісуса Христа, сильне почуття всеприсутності Бога, втаємничені роздуми про себе, потяг до духовного, таємничого світу.

Риси моральної людини, розкриті в Євангелії, посланнях апостолів, в творах Отців церкви, відображені в традиціях українського народу. Виховання української молоді несло

морально-релігійний характер, в основі якого було гасло – «служба Богові і Батьківщині». К. Ушинський підкреслював, що є тільки один ідеал довершеності, перед яким схиляються всі народи — це ідеал, що дає християнство. Усе, ким людина може і повинна бути, виражене цілком у божественному вченні. Вихованню залишається тільки вкоренити в основу ці вічні істини християнства [8].

Віра в Бога і безсмертя людської душі були у центрі духовного життя українців. Гармонію психологічного життя українці знаходили у церкві: в молитві, сповіді, пості, милостині та духовних розмовах. Розраду і духовну підтримку в стражданнях (тобто психологічну допомогу) вони отримували у Господа. Важливу роль у вихованні релігійних почуттів українців, на думку Софії Русової, відігравали культові обряди, які «вабили своєю красою або своєю архаїчною наївною простотою, такою близькою до душі дитини» [6, с.44].

У традиції українських родин було проводити релігійні свята за архаїчно-народними звичаями, що зумовлювало глибокі емоційні переживання, які залишали на все життя етичні та естетичні враження, і поєднувало з тим народом, що в своїй могутній творчості утворив цей культ. Свята, які пов'язані з християнськими традиціями і овіяні національним колоритом, викликали високі морально-естетичні почуття, поєднували тимчасове, буденне, матеріальне з чимось вічним та величним, формували основу життєвих цінностей людини.

На жаль, через певні історичні обставини, ці національні традиції, звичаї та обряди були втрачені, причому в кількох поколіннях, які виростили в безбожницькій (атеїстичній) системі. Саме це дало поштовх до руйнування християнської свідомості частини людей, особливо молодих.

На сучасному етапі становлення України як правової держави спостерігається криза духовності, девальвація моральних цінностей, ослаблення внутрішньосімейних зв'язків, ріст соціального сирітства, що призводить до різкого загострення девіантної поведінки серед населення. У вчинках багатьох неповнолітніх проявляються жорстокість, безсердечність і агресивність. Причини поширення таких негативних явищ у середовищі підростаючого покоління слід шукати насамперед у низькому рівні його моральності, духовності. Тому багато психологів, педагогів, соціальних працівників, які займаються дослідженням моральної поведінки підлітків, зазначають про необхідність впровадження у процес виховання молоді релігійного вчення як основи духовності, зокрема вивчення у школі курсу «Основи християнської етики».

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: Монографія/ Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416с.
2. Булашев Г. Український народ в своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. — К.: Довіра, 1992. – С.124-136.
3. Винницький О. Церква і духовне буття / Духовні скарби українського народу в житті молоді. – Тернопіль: Чумацький шлях, 1994. – С.62-64.
4. Дудар Н. Релігійність молоді //Людина і світ. –1999. – №9. – С.42-44.
5. Дзюбо Л. Психологічна допомога в руслі християнсько орієнтованого підходу // Проблема загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К.: НІПЦ Перспектива. – Т.6. – Вип.1. – С.38-42.
6. Зайченко І. Педагогічна концепція С.Русової. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет ім.Т.Г.Шевченка,1999. – 181с.
7. Лазарук А. Цінності людини у науково - психологічному осмисленні // Психологія і суспільство. – 2003. – №2. – С.19-32.
8. Савчин М. Духовний потенціал особистості. – Івано-Франківськ: Плай,2001. – 203с.